

Landsbanki Føroya
FAROE ISLANDS GOVERNMENTAL BANK

Apríl 2023

Fíggjarligt støðufesti

Ársfrágreiðing 2023

Innihaldsyvirlit

Fororð	3
Realbúskapurin	4
Uttanlandshandilin	9
Húsarhaldini	12
Bankageirin.....	16
Fíggjarmarknaðurin.....	19
Samandráttur	21

Fororð

Landsbanki Føroya greinar viðurskifti í føroyska búskapinum og bankageiranum, ið kunnu hava ávirkan á fíggjarliga støðufestið. Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið fyri búskapin, tá ein banki fer á húsagang. Tískil hava miðbankar kring heimin, serliga síðani fíggjarkreppuna í 2008, roynt at eygleiða hagtøl, ið kunnu vísa á møguligar veikleikar í fíggjarkervinum.

Tað finst ikki nakað einfalt mát fyri fíggjarligt støðufesti, og tí verða fleiri ymisk hagtøl greinað, ið kunnu lýsa, hvussu ymsir partar av fíggjarkervinum ávirka hvønn annan, og hvussu fíggjarkervið ávirkar sjálvan búskapin. Viðurskifti hjá millum annað húsarhaldunum, vinnuni, og støðan í føroyska bankageiranum og á altjóða fíggjarmarknaðunum, eru í hesi frágreiðing lýst fyri árið 2022.

Fíggjarligt óstøðufesti er til dømis, tá ið bankageirin ikki megnar at veita tær tænastrur, ið eru neyðugar fyri búskapin. Eitt nú um tað bráðliga ikki ber til at flyta pening ella nýta sítt gjaldskort, ella um bankin bráðliga ikki fær veitt kundum sínum lán. Fíggjarligt óstøðufesti kann eisini taka seg upp, tá til dømis ein stórur banki kemur í fíggjarligar trupulleikar. Fíggjarligt støðufesti er tískil trupult at lýsa, men ein er ikki í iva, tá fíggjarliga støðufestið ikki er til staðar.

Realbúskapurin

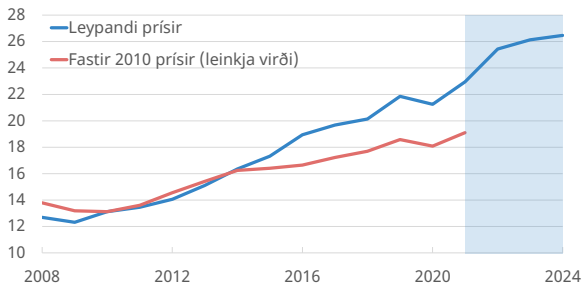
Búskaparvækstur

Búskaparráðið hevur mettt vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum at vera 10,8% í 2022 og at gerast 2,7% í 2023 og 1,3% í 2024.

Mynd 1 BTÚ í fætum og leypandi prísnum

Gongdin í BTÚ

BTÚ í leypandi og fætum 2010 prísnum, mia. kr.

Kelda: Hagstova Føroya og Búskaparráðið.
Árini 2022-2024 eru metingar.

Ein stórur partur av vøksrinum í 2022 stavaði frá prís-vøksstri; samlaða útflutningsvirðið vaks munandi í 2022 orsakað av øktum fiskaprísnum úti í heimi.

Vørurnar vit innflyta dýrkaðust eisini í 2022, men samanumtikið var framvegis avlop á handilsjavnanum í 2022.

Í 2023 er tað almenn nýtsla og íløgur, sum saman við útflutninginum, draga vøksturin í BTÚ í leypandi prísnum, meðan tað í 2024 er tað almenna nýtslan og ein lækking í innflutninginum, sum geva eitt positivt ískoyti til vøksrinum¹.

Bruttovirðisøking

Mynd 2 avmyndar virðisøkingina í búskapinum býtt á vinnugreinar. Tilfeingisvinnurnar undir einum kemur við 16% av samlaðu virðisskapanini í Føroyum. Býtt á vinnugreinar, stavar 10% av virðisøkingini frá fiskiveiðu og 6% frá aling. Framleiðsluvinnurnar undir einum kemur við 21% av virðisskapanini, tað er eitt nú byggivinnan, sum kemur við 7% av samlaðu virðisøkingini. Heili 63% av virðisøkingini stavar frá tænastráttinum, har eitt nú sála-, gisti- og matstovuvinnan kemur við 11%.

Mynd 3 vísir árligu broytingina í BTÚ í fætum prísnum, sum er mátið fyri reala (nøgdarliga) búskaparvøksrinum, fyri árini 2009 – 2021.

Mynd 2 bruttovirðisøking 2021

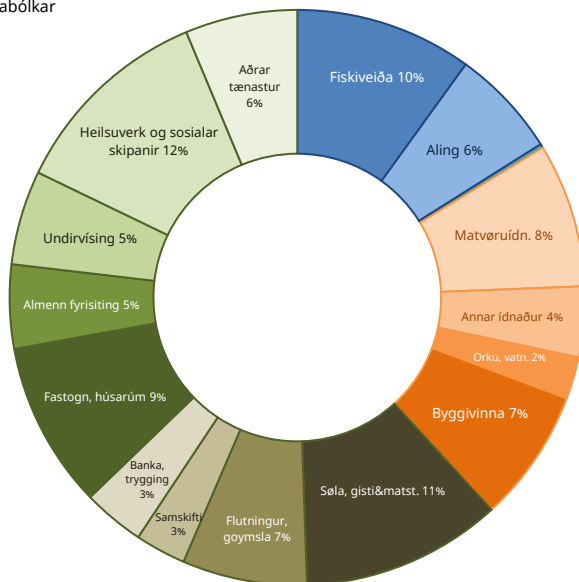
Bruttovirðisøking 2021, % av samlaðu

Framleiðsluuppgerð skift á vinnugreinabólkar

Tilfeingisvinna 16%

Framleiðsluvinna 21%

Tænastráttin 63%

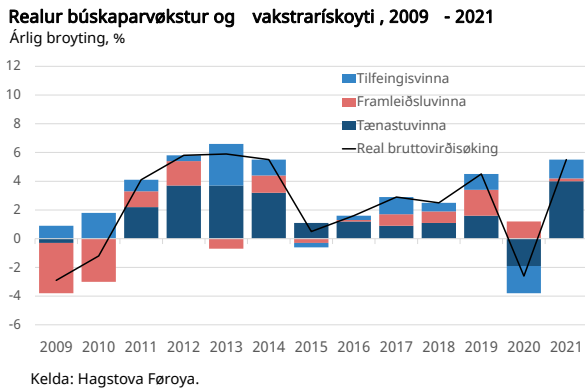

Kelda: Hagstova Føroya.

¹ Búskaparráðsfrágreiðing á vári 2023.

Reali búskaparvøxsturin hevur verið 2,6% í miðal í Føroyum í árunum 2008 – 2021, ið er størri, enn í grannalondum okkara. Í sama tíðarskeiði hevur reali búskaparvøxsturin eitt nú verið 1,2% í Danmark og 1,4% í Íslandi.

Mynd 3 Árlig broyting í BVØ

Bruttovirðisøking (BVØ) er bruttotjóðarúrtøka, har vøruskattir (sum MVG) og studningar eru frároknaðir, so myndin betri vísir, hvørjum vinnum vøxsturin stavar frá.

Í árunum 2011 – 2014 var stórur búskaparvøxstur sum stavaði frá, at føroyski búskapurin fótaði sær eftir fíggjarkreppuna, ið gav størri virksemini til tænastuvinnuna og eitt nú byggivinnuna. Eisini gav økta nøgðin av útfluttum makreli búskaparvøxstur eftir at Føroyar tillutaði sær størri makrelkvotu.

Í 2019 stavaði høgi búskaparvøxsturin frá øktum mongdum av útfluttum laks, toski og hýsu. Í 2020 sæst eitt fall í realum BTÚ, ið stavar frá lægri útflutningi og lægri virksemini í tænastuvinnuni (millum annað gisti- og matstovuvinnuni, flog- og sjóflutningi).

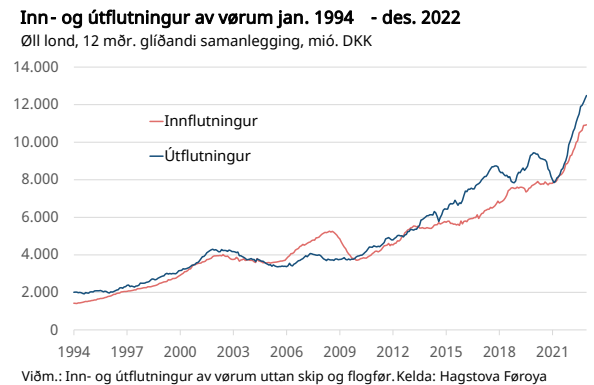
Í 2021 sæst aftur ein høgur búskaparvøxstur, ið kemur av, at búskapurin kemur á fótur aftur eftir koronu-farsóttina, og orsakað av øktum nøgðum av útfluttum makreli og laks.

Útflutningur

Virðið á vøruútflutninginum vaks 26% í 2022 í mun til árið fyrri orsakað av øktum útflutningsprísnum, og hóast innflutningsprísirnir eisini øktust í 2022, var avlop á vøruhandilsjavnanum í desember 2022, sí mynd 4. Nærum ein fjórðingur av føroyska vøruút-

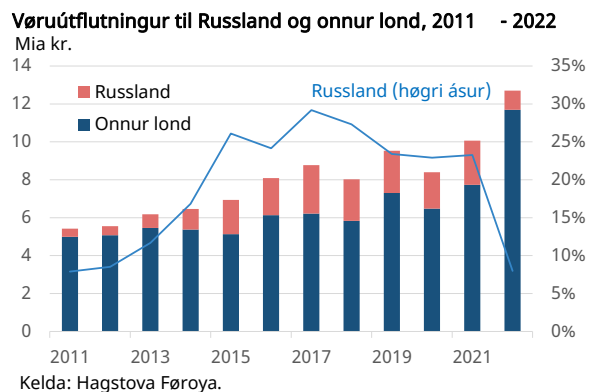
flutninginum fór til Russlands í 2021, og tað lækkaði niður í 8% í 2022 (mynd 5).

Mynd 4 Inn- og útflutningur av vørum

Hóast útflutningurin til Russlands er minkaður, var samlaði vøruútflutningurin størri í 2022 enn í 2021.

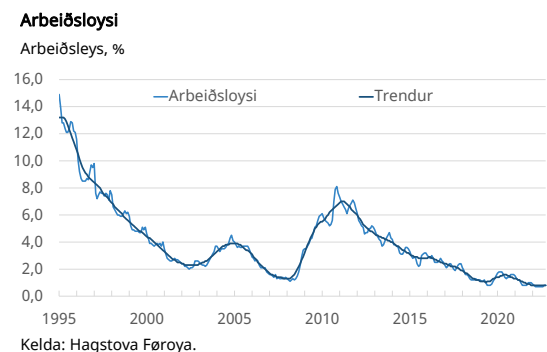
Mynd 5 Útflutningur av vørum til Russlands

Arbeiðsloysi

Mynd 6 niðanfyrir vísir gongdina í arbeiðsloysisnum. Arbeiðsloysið var í januar 2023 0,8% og arbeiðsloysið er sostatt framvegis á einum søguliga lágum støði. Løntakaratalið var methøgt í desember 2022 og lønargjaldingarnar vóru samanlagt størri í 2022 enn í

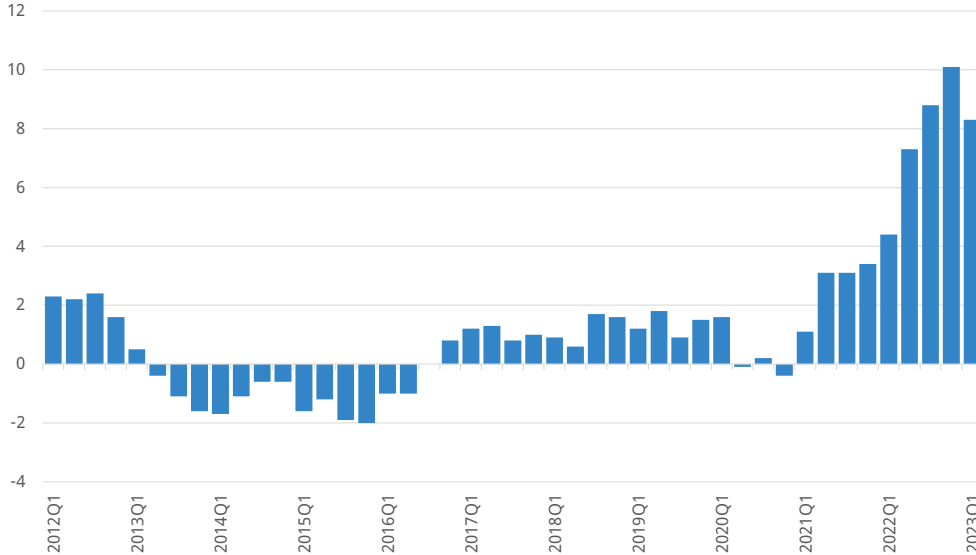
Mynd 6 Arbeiðsloysi

Mynd 7 Inflasjón

Prosentvísur vøkstur í brúkaraprístalinum, 1. ársfj. 2012 - 1 ársfj. 2023

í mun til sama ársfjórðing árið fyri, %

Kelda: Hagstova Føroya.

Inflasjón

Seinasta árið er brúkaraprístalið, sum er eitt mát fyri inflasjónina, økt munandi. Eftir at inflasjónin í eitt áratíggju hevur verið heilt lág og eisini negativ, er brúkaraprístalið vaksið við heili 8,3% frá fyrsta ársfjórðingi 2022 til fyrsta ársfjórðing 2023, sí mynd 7. Hetta er eitt framhald av gongdini í 2022, har inflasjónin hevur verið hækkandi í Føroyum; brúkaraprístalið er økt við 7,7% í miðal í 2022.

Ymsu fíggjarpolitisku hjálparpakkarnir í vesturheiminum elvdu undir Covid-19 til eina stimbran av eftirspurninginum. Samstundis megnaði útboðið ikki at fylgja við vegna veitingartroti, og hetta setti eitt trýst á prísirnar. Eftirfylgjandi elvdi kríggið í Ukraina til uppافتur størri trýst á prísirnar á orku og rávørum, ið hevur dýrkað matvørum og aðrar framleiddu vørum, sum vit í Føroyum keypa úr millum annað Evropa.

Fløskuhálsarnir á útboðssiðuni eru nú komnir uppá pláss, og tað er í størri mun eftirspurningurin, sum skapar inflasjónina. Økti eftirspurningurin kemur av at bæði tjóðbankar og stjórnir hava ført sera lagaliga penga- og fíggjarpolitikk orsakað av Covid-19. Fyri at tálma inflasjónina, hava tjóðbankarnir í bæði USA og

Evropa hækkað renturnar fleiri ferðir í 2022 og nú aftur á vári 2023, og tað hevur eisini ført til hægri rentur í Føroyum.

Hækkandi prísir merkir, at borgarin fær minni fyri sína løn, sum aftur ger, at vinnan kann koma at merkja ein lækkandi eftirspurning eftir vørum og tænastrum. Hetta kann viðvirka til at tálma búskapin, men føroyski búskapurin var frammanundan væl fyri, og flestu føroysku húsarhaldini hava eitt gott fíggjarligt mótstøðuføri til at mæta hesum stoyti.

Mynd 8 Reallønin er lækkað

Lønargongd frároknað prísvekstur

Feb 2001 - nov 2022, indeks feb 2001=100.

Kelda: Hagstova Føroya. Lønargjaldingar býtt á løntakarar og býtt við brúkaraprístalinum (fiskivinnan er ikki við), útrokningar hjá Búskaparráðnum.

Føroysku húsarhaldini hava havt veksandi reallønir seinasta áratíggju meðan inflasjónin hevur verið lág, men økta inflasjónin hevur tó minkað um henda reallønarnøkstur síðani miðjan 2021, sí mynd 8. Givið er, at økta prísstøðið rakar øll, og harðast tey húsarhaldini, ið hava lágur inntøkur.

Fíggjarstøða landskassans

Við ársenda 2022 var marknaðarvirðið av rentuberandi skuld landskassans 3,5 mia. kr., meðan tøka gjaldførið var 3,4 mia. kr. Sostatt var netto fíggjarstøðan, tað vil siga gjaldføri minus skuld, -100 mió. kr., ið svarar til sløk 0,4% av BTÚ í 2022 (mett BTÚ í 2022 er 25,5 mia. kr.)

Í lógini um Landsbankan er ásett, at landskassin í minsta lagi skal hava eitt minstagjaldføri á 15% av BTÚ, sum í 2022 svaraði til 3,05 mia. kr. Tøka gjaldførið var við ársenda 2022 3,4 mia. kr., og var tí nakað hægri, enn minstagjaldførið. Minstagjaldførið verður roknað av BTÚ tvey ár frammanundan; tað vil siga, at minstagjaldførið fyri 2022 er roknað sum 15% av BTÚ fyri 2020. Minstagjaldførið í 2023 er 3,4 mia. kr., roknað av BTÚ í 2021 á 22,8.

Minstagjaldførið verður ásett í seinasta lagi áðrenn 1. september árið fyri, og tá var metingin av BTÚ 22,8 mia. kr.

Í juni 2023 fellur eitt lán á DKK 550 mió. kr. til gjaldingar og landsbankin er byrjað at fyrireika lántøkuna. Allarhelst er neyðugt at taka hægri lán enn tær DKK 550 til endurfíggjingina, tí minstagjaldførið er hækkað við DKK 350 mió. kr. í 2023.

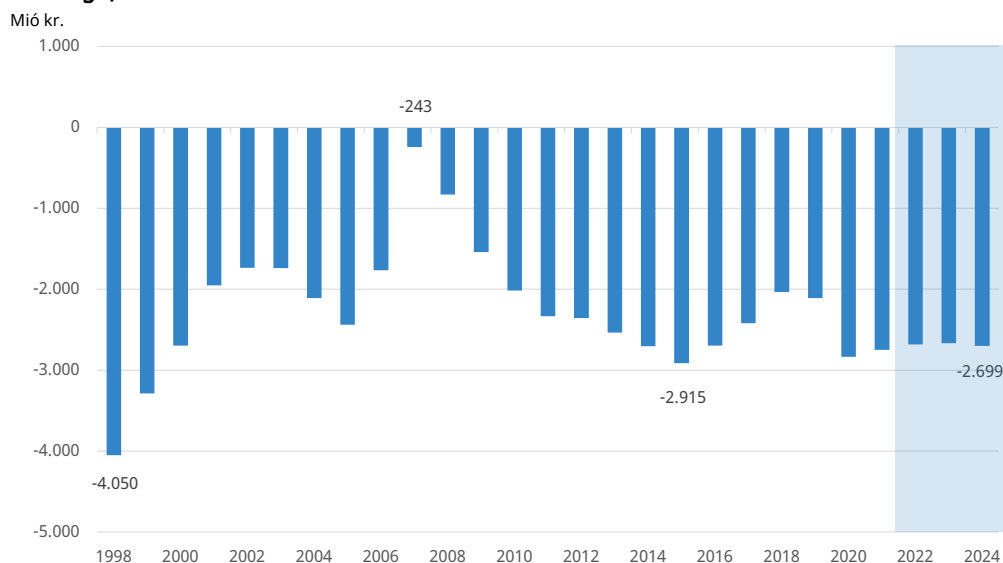
Aftur í 2022 gav Moody's Føroyum somu rating. Føroyar hevur triðhægstu rating, sum er Aa2, við støðugum útlitum. Føroyar hava tí eina góða kredittmeting og tað ger búskaparlíga ráсарúmið munandi betri hjá Føroyum, tí lættari er at taka lán.

Nettoognin er negativ

Í Mynd 9 sæst gongdin í nettoognini hjá landskassanum frá 1998 til 2024 (árini 2022-2024 eru metingar). Uppgerðin vísir bert gjaldføru ognirnar, ið merkir, at uppgerðin er uttan útbúnað (fastar ognir) hjá landinum. Í 2022 var samlaða nettoskuld landskassans nærum 2,7 mia. kr. Nettoskuldin er mett til at verða á áleið somu stødd í 2023 og 2024. Skuldin hjá Eysturoyar- og Sandoyrartunlinum er tald við her, sí notu 2. Hóast Føroyar hava havt stóra búskaparlíga framgongd seinastu árin, er fíggjarstøða landskassans verri, enn hon var í 2008, tá fíggjarkreppan rakti.

Mynd 9 Nettoogn landskassans er negativ

Nettoogn/ -skuld landskassans

Viðm.: Landskassin uttan útbúnað.
Kelda: Gjaldstovan og Búskaparráðið. 2021 til 2023 eru metingar hjá Búskaparráðnum.

Hyggja vit at nettoskuldini sæð í mun til BTÚ, var hon nærum 2% av BTÚ í 2007, meðan hon við ársenda 2022 var mett at vera 10,5% av BTÚ, og er mett at gerast 10,2% av BTÚ í 2024.

Í 2007 var nettoskuldin hjá landskassanum sostatt nærum null, men síðani tá hevur landskassin haft vaksandi nettoskuld. Frá 2008, tá fíggjarkreppan rakti, til 2015 økti landsstýrið skuldina við samanlagt 2,8 mia. kr. Í hesum tíðarskeiðinum lækkaði Moody's kredittmetingina frá Aa2 til Aa3 við negativum útlitum. Niðurratingin í 2011 kom av, at landskassin í sambandi við fíggjarkreppuna fleiri ár á rað hevði hall á fíggjarlógini. Hetta merkir, at tað ikki var nóg mikið, at nettoognin hjá landskassanum var nærum null í 2007 beint undan fíggjarkreppuni í 2008, fyri at megna tey komandi árin við halli, uttan at missa eitt stig í kredittmetingini.

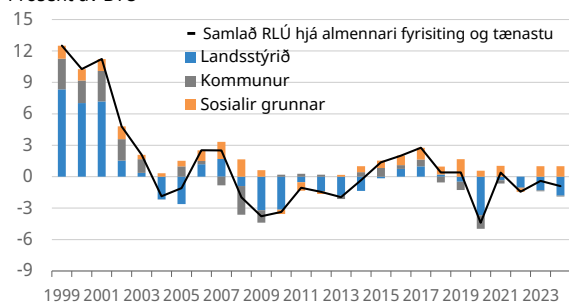
Yvirskot á fíggjarlógini økir nettoognina

Fyri at økja um nettoognina, er neyðugt við yvirskoti á fíggjarlógini.

Mynd 10 Yvirskotini ov lág

Úrslit hjá almennari fyrisiting og tænastru

Prosent av BTÚ

Kelda: Landsbanki Føroya, landsstýrið er íroknað tunnilsfeløg.

Mynd 10 vísir samlaða roknskaparúrslitið (RLÚ) fyri almenna fyrisiting og tænastru, tað vil siga land, kommunur og sosialir grunnar. Almennar fyrirøkur eru ikki íroknaðar, men rakstur og skuld av

² Hagstovan hevur endurskoðað geiraflokkningina av almennu feløgnum. Almennar fyrirøkur, sum partvís eru fíggjaðar við brúkaragjaldir, men har tað almenna rindar meginpartin av íløgu og rakstri, eru fluttar úr geira S11 (ikki-fíggjarligar fyrirøkur) til geira S13 (almenn fyrisiting og tænastru). Hetta merkir í okkara føri, at tunnilsfeløgini eru íroknaði. Uppgjørt er eftir hesum leisti aftur til 1998.

³ Evran varð stovnað innanfyri lógarkarmin, sum vanligar verður nevndur ØMU á donskum (Økonomisk Monetær Union).

Eysturoyar- og Sandoyartunlinum er tald við í uppgerðini hjá landinum. Landskassin verður í Mynd 10 róptur Landsstýrið, ið merkir landskassin íroknað Eystur- og Sandoyartunlarnir, uppgjørt er eftir tjóðarroknskaparligum myndli.²

Í mynd 10 sæst, at hóast stóra framgongd í búskapinum seinastu 10 árin, eru yvirskotini í almennu fyrisitingini og tænastru sera avmarkaði. Hetta skyldast bæði at inntøkur landskassans eru minkaðar vegna skattalættar, og tí útreiðslurnar eru øktar.

EGS-skuld

EGS³ stendur fyri Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið, og EGS-skuld⁴ er ein ávísur máti at rokna brutto-skuld, sum ger tað móguligt at samanbera skuldarstöðið hjá ymsum londum. Talan er soleiðis um ein felags uppgerðarhátt. EGS-leisturin verður nú ofta nýttur sum eitt lyklatál, tá samanberingar verða gjørdar um almenna skuld í ymsum londum, eisini hjá londum sum ikki eru limir í ES.

Talva 1 EGS-skuld

Uppgerð av EGS-skuld við ársenda 2020 - 2022

	2020	2021	2022	Mett
Mið kr.				
Landskassi	5.419	4.039	3.541	
Kommunur	1.058	1.179	1.157	
Tórshavnar havn	-226	-250	-232	
Sosialir grunnar	0	0	0	
ES-tunlar	2.678	2.709	2.700	
EGS-skuld	8.949	7.677	7.166	
BTÚ mið. kr.	21.253	22.947	25.435	
Skuld í % av BTÚ	42	33	28	

Kelda: Nota 8 og 9 í landsroknskapinum, Landsbanki Føroya, Gjaldstovan, roknskapir, Hagstova Føroya og Búskaparráðið.

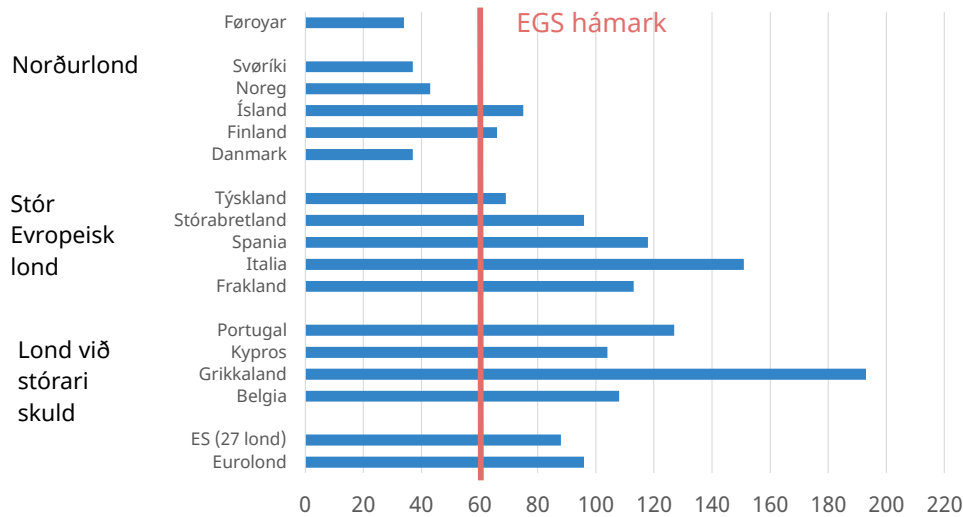
Talva 1 vísir, at EGS-skuldin hjá Føroyum var 42% av BTÚ við ársenda 2020, men fór niður á 33% av BTÚ í 2021.

Landsbanki Føroya brúkar heitið EGS (Evropeiska Gjaldoyra Samstarvið).

⁴ EGS-skuld er skuldin hjá geira S13; Almenn fyrisiting og tænastru, frároknað skuld hjá sjálvberandi almennum fyrirøkum. Stuttfreistað skuld til veitarar verður ikki tald við. EGS-skuld er bruttoskuld (ognir verða ikki mótroknaðar í skuldini). Sambært geiraflokkning av almennum feløgum hjá Hagstovu Føroya, er skuldin hjá ES-tunlum íroknað, tí tunnilsfelaigð ikki er sjálvberandi.

Mynd 11 EGS-skuld í ymsum londum

Almenn bruttoskuld í ymsum londum 2021, EGS skuld í % av BTÚ
(Almenn fyrising og tænastr, t. e. uttan almennar fyrítøkur)

Keldur: Landsbanki Føroya (Føroyar), tradingeconomics.com (Ísland og Noreg) og Eurostat.

Orsøkin til hesa gongdina er, at landskassin tók eitt lán á 1,6 mia. kr. í 2020, í sambandi við Covid-19, men minkaði skuldina aftur við 1,3 mia. kr. í 2021. Í 2022 er BTÚ mettt at vera um 25,5 mia. kr., sum lækkar skuldina niður á 28% av BTÚ. Nominella skuldin er ikki broytt stórvegis.

Mynd 11 vísir, at EGS-skuldin hjá Føroyum liggur undir tey 60%, sum er avtalaða hámarkið fyri Evrulondini. Myndin vísir eisini, at Føroyar í ESG-skuld liggur á sama støði, sum hini Norðanlondini, men hevur væl minni EGS-skuld, enn stóru evropeisku londini.

Uttanlandshandilin

Handilsjavnaavlop í 2022

Handilsjavnin vísir gongdina í uttanlandshandlinum við vørum (útflutning minus innflutning av vørum). Síðani seinnu helvt av 2014 hevur handilsjavnin verið positivur, burtursæð frá í byrjanini av 2021. Príshækkingar á útlenskum marknaðunum hava verið til fyrimuns fyri føroyska vøruútflutningin í 2022. Útflutningsvirðið er økt við einum fjórðingi í 2022 vegna øktum prísum á serliga

botnfiski og alifiski. Samstundis eru innflutningsprísirnir øktir í 2022, tó ikki líka nógv. Bæði húsarhald og vinna merkja, at vørunar eru dýrkaðar, men útflutningsvirðið hevur fyri tað verið hægri, enn innflutningsvirðið, tí tað var avlop á handilsjavnanum í 2022.

Mynd 12 Handilsjavnin hevur enn avlop

Handilsjavni jan. 1994 - des. 2022

Øll lond, 12 mdr. glíðandi samanlegging, mió. DKK

Kelda: Hagstova Føroya

Avlopið á handilsjavnanum var 571 mió. kr. í 2022 meðan hann uttan skip og flogfær var 1.562 mió. kr. Síðani 2010 eru útflutningsinntøkurnar farnar úr 4,4 mia. kr. upp í 12,1 mia. kr. í 2022; ein øking á 175%. Hetta hevur ført til eitt stóðugt avlop á handilsjavnanum seinastu árin. Árin 2014-2022 hevur avlopið verið góðar 800 mió. kr. í miðal um árið.

Høvuðsorsøkin til vaksandi útflutningin seinastu áleið 10 árin, er vaksandi útflutningur av uppsjóvarfiski og størri útflutta nøgd av alifiski saman við prísvøkstri á aldum laksi.

Gjaldsjavnin

Gjaldsjavnin vísir allar gjaldingar millum Føroyar og útlond. Umframt gjaldingar fyri vørur (handilsjavnin) eru gjaldingar fyri tænastrur (tænastujavnin) eisini partur av gjaldsjavnanum. Harafturat koma lønargjaldingar til føroyingar sum arbeiða í útlondum og lønargjaldingar úr Føroyum til útlendingar, sum arbeiða í Føroyum. Eisini eru gjaldingar fyri avkast av føroyskum íløgum í útlondum, og somuleiðis av útlenskum íløgum í Føroyum, umframt rakstrarflytingar, sum ikki eru lønir ella avkast av ognum, men til dømis ríkisveitingin úr Danmark, sí talvu 2.

Flestu postarnir á gjaldsjavnanum hava vanliga eina javna gongd, har broytingarnar ikki eru so stórar frá ári til ár. Broytingarnar á handilsjavnanum kunnu tó vera rættiliga stórar frá ári til ár.

Seinastu árin hava Føroyar havt avlop av vøruhandlinum meðan tað hevur verið hall á tænastruhandlinum. Samstundis hevur tað verið yvirskot á inntøkuflytingunum (tí so nógvir føroyingar arbeiða uttanlands) og yvirskot á rakstrarflytingunum (orsakað av ríkisstuðlinum úr Danmark) og tí hava Føroyar havt eitt samlað avlop á gjaldsjavnanum seinastu nógvu árin.

Talva 2 Gjaldsjavni

Gjaldsjavni 2015 - 2021

mió. kr.	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Handilsjavnin	1.545	1.582	389	1.491	466	968
Tænastujavnin	-689	-501	-638	-855	-759	-858
Vørur og tænastrur	856	1.081	-249	636	-293	110
Lønaryflytingar	791	707	727	642	559	559
Íløgu- og fíggjarvirksemi	-100	-46	-152	-18	53	18
Inntøkuflytingar	691	661	575	624	612	577
Rakstrarflytingar	846	1.171	881	949	1.070	725
Gjaldsjavnaavlop	2.393	2.913	1.207	2.209	1.389	1.412

Kelda: Hagstova Føroya.

Tvær orsøkir eru til, at Føroyar hava havt varandi avlop á gjaldsjavnanum. Tann fyrri er, at eftirlønarparsparingin er økt nógvt tey seinastu árin. Í 2012 vóru árlegu inngjöldini til eftirløn góðar 500 mió. kr. Í 2022 vóru tey um 1,3 mia. kr. Eftirlønarparsparingin fer í stóran mun í fíggjarstovnar, ið síðani seta hana í virðisbrøv, sum í stóran mun eru útlensk.

Fyri 2023 krevur eftirlønarlógin, at í minsta lagi 9 % av inntøkuni hjá føroyingum verða goldin inn til eftirløn. Fyri 2026 verður kravt, at føroyingar gjalda 12% av inntøkuni til eftirløn. Roknast má tí við, at inngjöldini til eftirlønarparsparingar verða støðugt vaksandi komandi árin, og at Føroyar tí framvegis fara at hava gjaldsjavnaavlop, og vaksandi nettoogn móttvegis útlondum.

Hin orsøkin til stóru avlopini á gjaldsjavnanum er, at fleiri stórar føroyskar fyrirkur hava havt stór yvirskot seinnu árin. Í tann mun, at hesi yvirskot ikki verða brúkt til íløgur; men verða settar í virðisbrævaíløgur ella til bankainnlán, har bankin setir eykagjaldfærið í virðisbrøv, so verður hetta til eina veksandi nettoogn móttvegis útlandinum.

Viðmerkjast skal, at nettoognin kann ávirkast nógvt av øðrum viðurskiftum enn gjaldsjavnanum, serliga tá virðisbrævaognir hjá útlendingum, sum eiga í føroyskum fyrirkum hækka og lækka í virði, og tá virðisbrævaognir hjá føroyskum eftirlønarveitarum í útlondum hækka og lækka í virði.

Eitt stórt og áhaldandi avlop á gjaldsjavnanum kann bæði vera tekin um góð og um ring búskapar-fyribrigdi, og tað er tí torført at gera eintýðugar niðurstøður um eina gongd við stórum og varandi avlopum á gjaldsjavnanum.

Stór og varandi avlop kunnu vera tekin um ein veikan búskap við lítlum vøkstri, har kapitalurin leitar sær uttanlands, tí tað ikki eru nóg góðar umstøður í landinum at gera avkastgevandi íløgur, ein mógulig hægri vælferð verður tí heldur til uppsparing uttanlands. Stór varandi avlop kunnu eisini vera tekin um, at húsini vísa skilagott fyrivarni við at spara upp til eftirløn, og harvið gjøgnum eftirlønarfeløg gera íløgur uttanlands, so tey hava meira at liva av, tá tey gerast pensjónistar.

Gjaldoyramisjavni

Gjaldoyramisjavni er, at útflutningurin í stóran mun er í øðrum gjaldoyra, enn innflutningurin. Um útflutningurin er í gjaldoyrum sum hækka, meðan innflutningurin er í gjaldoyrum sum lækka, førir tað til, at Føroyar kunnu keypa meir innflutning fyri sín útflutning. Hetta hevur við sær, at Føroyar fáa størri handilsavlop og hægri vælferð. Hinvegin fáa Føroyar lægri handilsavlop og lægri vælferð, um útflutt verður í gjaldoyrum, sum lækka, meðan innflutt verður í gjaldoyrum, sum hækka.

Talva 3 vísir, at føroyski útflutningurin fer til onnur lond enn tey, sum Føroyar keypa frá. Føroyar keypa 24% av innflutninginum úr Danmark, meðan vit bert selja 14% til Danmarkar. Hinvegin keypa Føroyar til dømis bert 1% frá Russlandi, meðan 8 % av útflutninginum fer til Russlands. Í 2021 fóru 23 % av útflutninginum til Russlands, so misjavnin mótvegis Russlandi er minkaður nógv frá 2021 til 2022.

Føroyar innflyta 39 % av innflutninginum frá eurolondum, meðan Føroya bert útflyta 28 % prosent av útflutninginum til eurolond. Hinvegin hava Føroyar eitt viðvarandi handilsavlop mótvegis Bretlandi og USA og somuleiðis mótvegis Russlandi.

Sum heild kann sigast at Føroyar hava nakrar lutfalsliga stórar gjaldoyramisjavnar, men at misjavnarnir eru nógv forskotnir, við tað at útflutningurin til Russlands er nógv minkaður, meðan útflutningurin til onnur lond er nógv vaksin í 2022. Gjaldoyramisjavnin er so at siga stórus á pappírimum, men havast skal í huga at 42% av útflutninginum fer til Danmarkar og ES lond, og 61 % av innflutninginum er úr Danmark og ES londum, og hesin samhandil hevur nærum ongan gjaldoyraváða. Danmark heldur við ERM II (Exchange Rate Mechanism) avtaluni donsku krónuna á umleið 7,46 danskar krónur fyri hvørja evru. Tískil hava føroyskir útflytarar ikki gjaldoyraváða mótvegis ES londunum.

Talva 3 Uttanlandshandil býtt á lond 2021

Uttanlandshandil býtt á lond 2021 og 2022

	Útflutningur				Innflutningur			
	mió. kr		í %		mió. kr.		í %	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Danmark og Grønland	1.358	1.807	14	14	2.258	2.873	24	24
Eurolond	2.320	3.510	23	28	2.971	4.754	32	39
Noreg	220	355	2	3	1.191	1.499	13	12
Svørfki	45	71	0	1	358	400	4	3
Ísland	73	359	1	3	301	290	3	2
Bretland	1.054	1.812	11	14	190	249	2	2
USA	1.064	1.652	11	13	154	123	2	1
Japan	32	40	0	0	74	64	1	1
Kina	451	607	4	5	644	744	7	6
Russland	2.333	1.013	23	8	132	120	1	1
Onnur lond	1.086	1.477	11	12	1.008	1.018	11	8
Tilsamans	10.036	12.703	100	100	9.281	12.134	100	100

Kelda: Hagstova Føroya.

Hjá bæði fiski- og alivinnuni verður útflutningurin til USA, Russland og Kina og fleiri av smærru marknaðunum, handlaður í US-dollarum. Fyri hesi londini er tað í stóran mun soleiðis, at um US-dollarin lækkar, so lata føroysku fyrítøkurnar í fyrsta lagi prísir lækka við niður, fyri ikki at missa kundarnar. Um US-dollarin ikki hækkar aftur sum frálíður, royna føroysku fyrítøkurnar – í øllum førum partvíst – at flyta søluna til aðrar marknaðir, har prísurin er betri.

Samanumtikið kann sigast, at gjaldoyrabroytingar kunnu ávirka úrslitið hjá útflutningsfyrítøkunum, men at hetta ikki er nakar týðandi váði fyri fyrítøkurnar. Fyrítøkurnar meta sjálvar, at tað í størri mun eru prísveiggin á vøruni (fiskinum), ið ávirka raksturin, heldur enn kursváðin.

Húsarhaldini

Ogn og skuld hjá føroyskum húskjum

Landsbanki Føroya ger árligar metingar um samlaðu ognina og skuldina hjá føroyskum húskjum. Hetta er fyri at kanna, hvussu skuldarbundin føroysk húskir eru í mun til sína inntøku, og hvussu stór ognin og skuldin hjá føroyingum er samanborið við onnur lond. Uppgerðin er dagförd til árið 2020.

Ognin hjá føroyingum (netto) er økt frá at vera 5,2 ferðir tøku inntøkuna í 2019 til at vera 5,4 ferðir tøku inntøkuna í 2020⁵. Broytingin stavar frá, at ognirnar hjá føroysku húskjunum eru øktar í virði; tað vil siga, at millum annað sethúsaognin, privata eftirlønarparsparingin og innláníni í føroysku peningastovnunum vóru størri í 2020 í mun til árið fyri.

Skuldin hjá føroysku húskjunum er eisini økt; hon var størri í donsku realkredittstovnunum og minni í føroysku bankunum í 2020 í mun til árið fyri, men samlaða skuldin hjá føroysku húskjunum er ikki økt líka nógv, sum samlaðu ognirnar í 2020, og tí sæst ein vøxtur í nettoognini í 2020 í mun til árið fyri.

Av fíggjarligum ognum áttu føroysk húskir fyri 28 mia. kr. tilsamans í 2020, har ein partur stóð sum innlán í føroysku bankunum og ein partur í

útlenskum peningastovnum. Privata eftirlønarparsparing hjá føroyingum var 11,6 mia. kr. tilsamans í 2020, og tað svarar til 55% av BTÚ í 2020 tá ið hædd verður tikið fyri, at ein partur av eftirlønarparsparingunum verður skattað við útgjald. Afturat fíggjarligu ognunum áttu føroyingar realar ognir, sum eru sethús, bilar og bátar, fyri eitt samlað virði á 32,3 mia. kr. tilsamans í 2020.

Skuldin hjá føroysk húskjunum var 12,6 mia. kr. í 2020, har meginparturin var í føroyskum peningastovnum, og ein minni partur í donsku realkredittstovnum. Føroyingar skylda mest í sethúsunum hjá sær, og síðani er ein lítil partur lán til bil og ymiskt annað.

Tá skuldin verður trekt frá ognini, áttu føroysk húskir í 2020 eina nettoogn á umleið 47,8 mia. kr. Tað svarar til 2,3 ferðir BTÚ í 2020. Sæð í mun til tøku inntøkuna, var samlaða nettoognin 5,4 ferðir so stór sum tøka inntøkan hjá føroysku húskjunum í 2020. Til samanbering var nettoognin hjá dønum í 2020 5,6 ferðir so stór sum tøka inntøkan, og hjá íslendingum 6,2 ferðir tøku inntøkuna.

Eftirløn og skuld í mun til onnur lond

Í 2020 svaraði skuldin hjá føroysku húsarhaldunum til 59% av BTÚ og privata eftirlønarparsparing var 49% av BTÚ. Hetta sæst í mynd 13, ið vísir privata eftirlønarparsparing hjá húsarhaldum saman við húsarhaldsskuldini hjá ymsum OECD-londum. Bæði tvey eru roknaði í % av BTÚ.

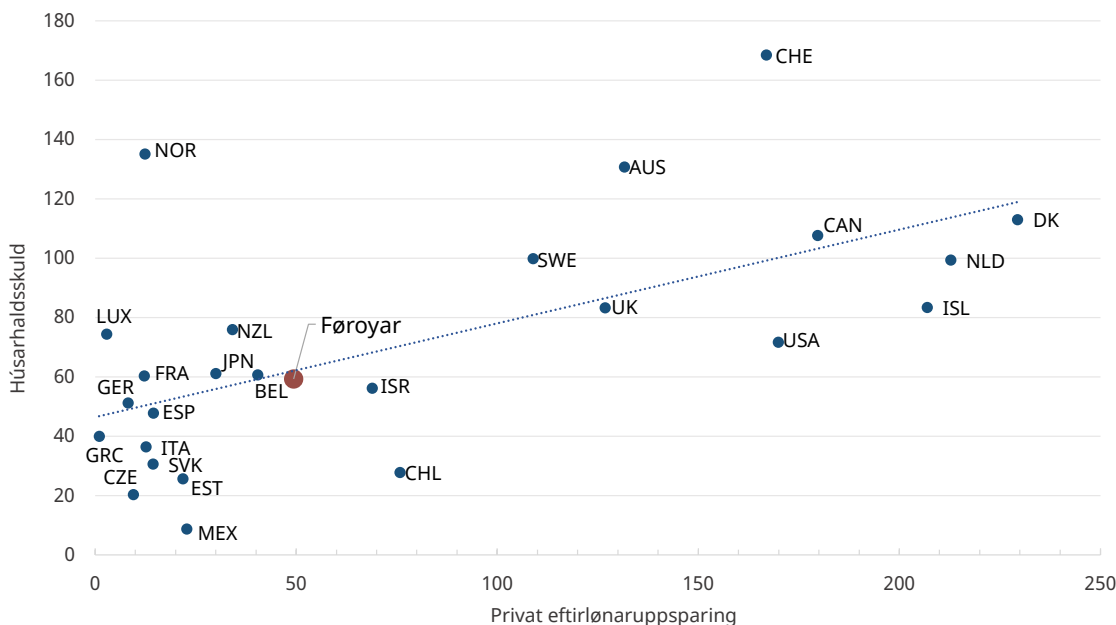
Í myndini sæst ein positivur samanhangur millum stødd av skuld og stødd á privatari eftirlønarparsparing, ið merkir, at í teimum londunum, har pensjónsparsparingin er stór, er líkt til at húsarhaldsskuldin eisini er stór. Danmark hevur hægstu eftirlønarparsparingina av vístu londunum í myndini; hon var meira enn tvær ferðir støddina av BTÚ í 2020 (230%).

⁵ Les meira í frágreiðingini Fíggjarligt Støðufesti, 3. ársfjórðing 2022, ið er at finna á heimasíðu Landsbankans.

Mynd 13 Eftirlønarpúppspáring og skuld, 2020

Privat eftirlønarpúppspáring og húsarhaldsskuld, 2020

Prosent av BTÚ

Kelda: OECD, Trading Economics, theglobaleconomy.com, Landsbanki Føroya.

Samstundis hava donsku húskini eina stóra skuld; hon var 113% av BTÚ í 2020⁶. Í miðal var privata eftirlønarpúppspáringin hjá vístu londunum í myndini 76% av BTÚ í 2020, og miðalið fyri húsarhaldsskuld var 70% av BTÚ hjá vístu londunum í 2020.

Skuld í mun til inntøku

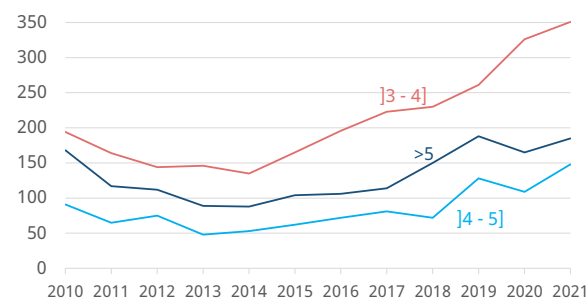
Skuldarlutfall er skuld hjá einstøku húskjunum mátað í mun til teirra árliku bruttoinntøku. Vanliga verða húskir í Føroyum viðmælt ikki at skylda meira enn 3,5 ferðir sína árliku inntøku. Í summum førum verða hægri skuldarlutføll tó loyvd, um útlit eru til, at einstaka húskið fær skuldarlutfallið niðurum 3,5 innan eitt stutt áramál ella um tey eiga aðrar ognir, ið loyvir høgt skuldarlutfall.

Burturav teimum tilsamans umleið 18.700 húskjunum í 2021, høvdu 7,6% av føroysku húskjunum eitt skuldarlutfall omanfyri 3. Verður einans hugt eftir húskjum, sum hava skuld omanfyri eina ávísa stødd, er talið av teimum við skuldarlutfalli omanfyri 3, lægri.

Mynd 14 Skuldarlutføll

Húski skift á útvald skuldarlutføll

Tal av húskjum, skuld omanfyri 2 mió. kr.

Kelda: Landsbanki Føroya.

Í mynd 14 er ein lánsupphædd omanfyri 2 mió. kr. valt sum dømi. Húskir, sum skyldaðu meira enn 2 mió. kr. og samstundis høvdu eitt skuldarlutfall omanfyri 3, vóru 684 í tali í 2021, ella 3,7% av øllum húskjum í Føroyum og vóru 27,8 ára gomul í miðal. Húskini við skuld omanfyri 2 mió. kr. og skuldarlutfalli omanfyri 3, vóru munandi fleiri í tali í Suðurstreymoy í mun til aðrastaðni í landinum; tey vóru um 75% av húskjunum og hongur hetta saman

⁶ Eftirlønarpúppspáringar innganga við fullari upphædd (atlit verður ikki tikið til skatting av pensjónum), og føroysku

tænastumannapensjónurnar eru ikki taldar við, fyri at uppgæðin skal vera samanberilig við tí hjá OECD.

við, at sethúsaprísirnir eru hægri í miðstaðarøkinum, enn í restini av landinum.

Lán við broytiligari rentu

Húskir, sum hava sethúsálán við broytiligari rentu og/ella hava sethúsálán uttan avdráttir, eru meira viðkvom yvirfyri rentuhækkingum, enn onnur, tí tey í størri mun koma til at nýta ein øktan part av síni tøku inntøku til rentuútreiðslur, tá renturnar hækka, serliga um tey samstundis hava skuld við høgum skuldarlutfalli. Í januar 2023 høvdu 87% av lánunum hjá føroysku húsarhaldunum broytiliga rentu og 95% av lánunum vóru við avdráttum, sí mynd 15.

Lítið bendir í løtuni á, at húskir við høgum skuldarlutfalli eru ein váði fyri figgjarglaga stöðufestið í Føroyum, av tí at tey eru fá í tali. Hóast tað ikki er ein váði fyri peningastovnarnar, at summi húskir hava høgt skuldarlutfall, kann tað tó verða av stórum týðningi fyri einstaka húskið, um mánaðarligu lániútreiðslurnar við seinastu rentuhækkingunum bráðliga eru vorðnar ov stórar.

Rentan, sum føroysk húsarhald í miðal hava goldið fyri síni bústaðarlán í føroysku bankunum, var í januar 2023 3,96%. Tað er ein hækking á 1,05 prosent stig í mun til í januar 2022, tá hon var 2,91% í miðal. Føroyingar, ið nýta donsk realkredittlán sum bústaðarfígging, hava goldið 2,59% í rentu í miðal í januar 2023, ímeðan hon var 2,04% í januar 2022; tað er ein hækking á 0,55 prosentstig. Orsøkin til at rentuhækkingin á realkredittlánunum ikki er eins stór, sum tann í føroysku bankunum, er at summir føroyingar hava fastrentaði realkredittlán, og sostatt er rentan ikki økt á øllum realkredittlánunum (ið gevur eitt lægri miðal).

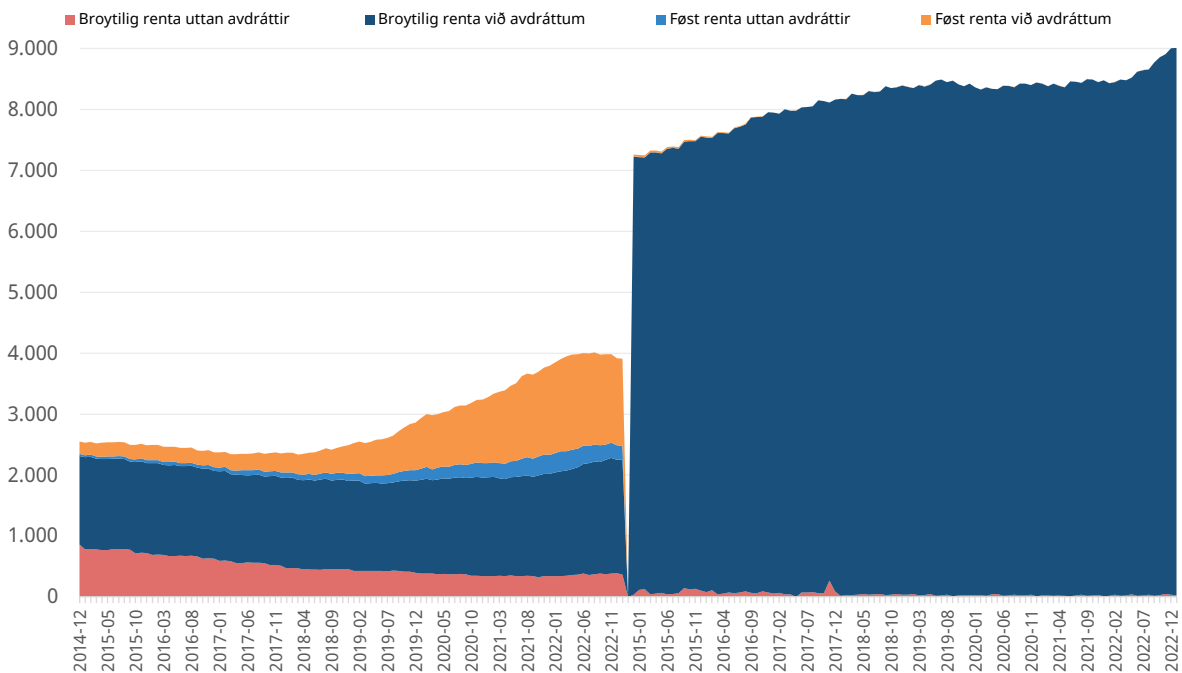
Av tí at meginparturin av skuldini hjá føroysku húsarhaldunum er við broytiligari rentu, ávirka rentuhækkingar lámsgjöldini hjá flestu húsarhaldum í Føroyum. Hvussu nógv rentuhækkingarnar minka um tøkupeningin eftir at útreiðslur til rentur og avdráttir eru goldnar, valdast tó stöddina av skuld, og hvussu hart fyrispent einstaka húsarhaldið er figgjarglaga.

Mynd 15 Rentuslag og við/uttan avdráttir

Danskir realkredittstovnar

Føroyskir peningastovnar

Miø. kr. Skuld hjá føroyskum húsarhaldum. Føst/broytilig renta og/ella við/uttan avdráttum.

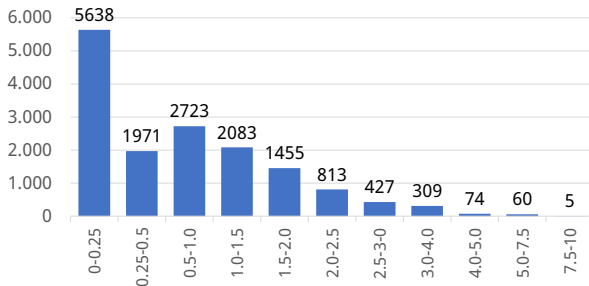
Kelda: Landsbanki Føroya.

Í Føroyum hava meginparturin av teimum, sum skylda pening, eina skuld, ið er lægri enn 2 mió. kr. Um 10% hava eina skuld omanfyri 2 mió. kr., sí mynd 16.

Mynd 16 Skuld býtt á stødd

Skuld hjá føroyskum húskjum býtt á stødd, 2021

Tal av húskjum, bruttoskuld býtt á stødd (talstreki), mió. kr.

Kelda: TAKS og egnar útrokningar.

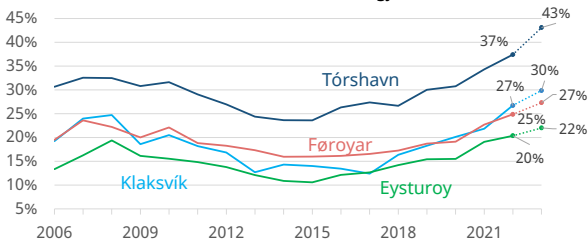
Bústaðarbyrða

Meginparturin av skuldini hjá húsarhaldum, er vanliga bústaðarlánið. Betri Banki hevur roknað, hvussu stór bústaðarbyrðan er hjá føroyskum húskjum í ymsum økjum í Føroyum. Bústaðarbyrðan er parturin av tøku inntøkuni, sum eitt par við tveimum børnum undir 7 ár nýtur uppá at gjalda sítt bústaðarlán. Í mynd 17 sæst, at bústaðarbyrðan er størst í Havnini, og at hon í øllum landinum er økt síðani áleið 2015.

Mynd 17 Bústaðarbyrða

Bústaðarbyrða, 2015 - 2022

Partur av inntøku eftir skatt, ið fer til at afturgjalda bústaðarlán

Viðm.: Bústaðarbyrðan er roknað fyrri eitt par við tveimum børnum undir 7 ár, hvør persónur í parlamentum tjenar eina miðalón, lánið er eitt annuitetslán uppá 25 og rentan er ein miðalrenta vektad eftir rentudøgum. Støddin á lánum svarar til miðalsethúsaprísir í einstaka økinum. Endapunktini á linjunum visir 2022, har ið miðalrentan fyrri 2022 er nýtt. Endapunktini á prikku linjunum nýtir rentuna, sum hon var við ársenda 2022. Kelda: Betri Banki.

Bústaðarbyrðan hevur annars verið lækkandi frá umleið 2009 til 2015, ið millum annað kemur av, at inntøkur hjá húsarhaldum vuku meðan renturnar lækkaðu. Í árunum 2015 til 2021 vóru renturnar framvegis lágur og inntøkur hjá húsarhaldum vuku sum vant, men sethúsaprísirnir hækka munandi í hesum tíðarskeiði, og tað

økta um bústaðarbyrðuna. Í 2022 hækkaðu renturnar nógv, og tað økti upp aftur meira um bústaðarbyrðuna.

Bústaðarbyrðan var 37% í 2022 í Tórshavn, tá ið miðalrentan fyrri árið 2022 var nýtt, men verður rentan við árslok 2022 nýtt ístaðin, er bústaðarbyrðan ístaðin 43% í Tórshavn í 2022. Allarhelst er hægra metingin av bústaðarbyrðuni fyrri árið 2022 umboðandi fyrri, hvussu bústaðarbyrðan verður í 2023. Bústaðarbyrðan, roknað við rentustøðinum við árslok 2022, er mett at vera 30% í Klaksvík, 22% í Eysturoynni og 27% í miðal fyrri alt landið í 2022.

Sethúsaprísir og tøk inntøka

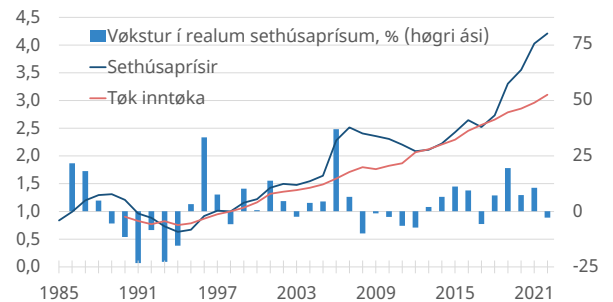
Sethúsaprísirnir eru øktir skjótari enn tøk inntøkan síðani 2013, burtursæð frá í 2017, tá ið sethúsaprísurin fall, men væntast kann, at stóru rentuhækkingarnar seinastu tíðina, kunnu elva til eina virðisjavnan (korrektsjón) av sethúsaprísunum í Føroyum.

Í miðstaðarøkinum vuku sethúsaprísirnir við 4,5% í 2022 í mun til 2021, og hetta er væl lægri enn miðalvøkstur frá 2018-2021, sum lá í miðal á nærum 14%. Í størri byggunum eru sethúsaprísirnir øktir við 18,4% í 2022, meðan ein lækking var á 4,3% í smærri byggunum og ein hækking á 5% í Suðuroy/Sandoy í 2022 í mun til árið fyrri.

Mynd 18 Inntøku- og sethúsaprísvøkstur

Sethúsaprísir og inntøkur 1985 - 2022

Indeks 1998=1

Kelda: BankNordik, Hagstova Føroya og egnar útrokningar.

Elvir økta rentustøðið til lægri sethúsaprísir, er tað ikki ein trupulleiki í sjálvum sær, uttan so at tað førir til tap í føroysku bankunum ella eina stóra lækking í nýtsluni hjá húsarhaldum, sum í seinasta enda kann ávirka realbúskapin. Flestu húsarhaldini eru tó sambært føroysku bankunum væl fyrri figgjargliga; tey

gjalda skuld niður, eftirstøðurnar eru ikki fleiri, enn vanligt og tey biðja ikki um skáar í størri mun, enn vanligt. Harumframt er bústaðartrotið framvegis stórt⁷, og tað togar prísir hinvegin.

Bankageirin

Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin

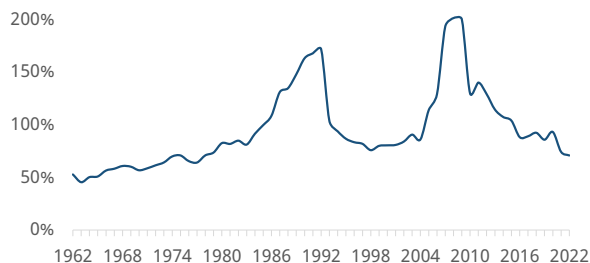
Er vøksturin í útlánum hjá føroysku peningastovnunum størri, enn sjálvur búskaparvøksturin, kann tað vera eitt tekin um fíggjarligan óstöðugleika. Tí heldur Landsbankin eyga við hesum lyklatali, ið er lutfallið millum útlán og BTÚ. Í mynd 19 sæst, at lutfallið millum útlánini og BTÚ hækkaði undan kreppuni í 90' unum og fíggjarkreppuni í 2008, ið merkir, at bankarnir læntu pening út í ov stóran mun í mun til veruliga vøksturin í búskapinum.

Í løtuni veksa útlánini hjá peningastovnunum ikki ov skjótt í mun til búskapin. Vøksturin í BTÚ var mettur til 10,8% í 2022 meðan útlánsvøksturin var góð 3% í miðal í 2022.

Mynd 19 Útlánini veksa ikki skjótari enn búskapurin

Útlán í mun til BTÚ, %

Roknskapartøl hjá føroysku bankunum.

Viðm.: Millubanka inn- og útlán eru ikki íroknaði.
Kelda: Hagstova Føroya og ársroknaskapir hjá føroysku bankunum.

Útlánini hava stórt sæð síðani fíggjarkreppuna havt ein lægri vøkstur enn búskapurin. Hetta kann partvíst skyldast, at fyrirkomandi eru so mikið væl fyrri í dag, at eftirspurningurin eftir fígging ikki er stórur, og partvíst tí bankarnir leggja kapital til síðis fyrri at uppfylla kapitalkrøvini, ið eru herd síðani fíggjarkreppuna í 2008.

Útlánsvøksturin hækkaður aftur

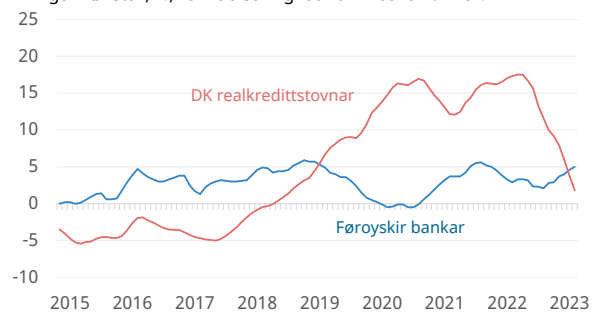
Vøksturin í útlánum frá føroysku bankunum hevur verið veksandi síðani miðjan 2022 og var 5,0% í februar 2023 roknað sum eitt 3 mánaðar miðaltal. Útlánsvøksturin stavar í løtuni frá útlánum til privatar fyrirkomandi og húsarhald. Samstundis er vøksturin í útlánum frá donskum realkreditstovnum til føroysku húsarhaldini lækkaður, og tað kann skyldast, at húsarhaldini, vegna lutfalsligu stóru rentuhækkingunar á fastrentaðum realkreditlánum, heldur velja at læna í føroysku bankunum.

Privatu fyrirkomandi, sum hava økt um lántøkuna í føroysku bankunum síðani miðjan 2022, eru fyrirkomandi innan millum annað fiskivinnu, elframleiðslu og fastogn.

Mynd 20 Útlánsvøksturin øktur

Útlánsvøkstur

Árligur vøkstur, %, roknað sum glíðandi miðal av 3 mðr.

Kelda: MFI, Landsbanki Føroya.

Fíggingin til privatu vinnuna var 455 mió. kr. størri í februar 2023 samanborið við sama mánað árið fyrri. Her av er fígging til fastogn økt við 205 mió. kr., 105 mió. kr. til fiskivinnu, 6 mió. kr. til elframleiðslu. Í sama tíðarskeiði er fíggingin til annað virksema lækkað, eitt nú til gisti- og matstovuvirksema, ið er minnað við 158 mió. kr.

Føroysku húsarhaldini hava økt um sína lántøku í føroysku bankunum við 569 mió. kr. í tíðarskeiðinum februar 2022 til februar 2023. Samstundis er lántøkan hjá føroysku húsarhaldinum í donsku realkreditstovnum einans økt við 5 mió. kr. Útlánsvøksturin frá føroysku og donsku peninga- og

⁷ Tíðindaskriv hjá Betri Banka 3. mars 2023, betri.fo.

reakkreditstovnunum var tilsamans 3,0% í februar 2023.

Innlánsyvirskot í føroysku bankunum

Innlánsyvirskotið í føroysku peningastovnunum var 1,8 mia. kr. í februar 2022. Innlánsyvirskotið er innlán (uppsparing) hjá føroyskum peningastovnunum íroknað útlenskar deildir, frátrekt útlán hjá somu. Samlaðu innlánini vóru í februar 2023 nærum 20,9 mia. kr., meðan samlaðu útlánini vóru góðar 19,1 mia. kr.

Mynd 21 Innlánsyvirskot samlað

Kelda: Landsbanki Føroya. Frároknað inn- og útlán til aðrar figgjastovnar.

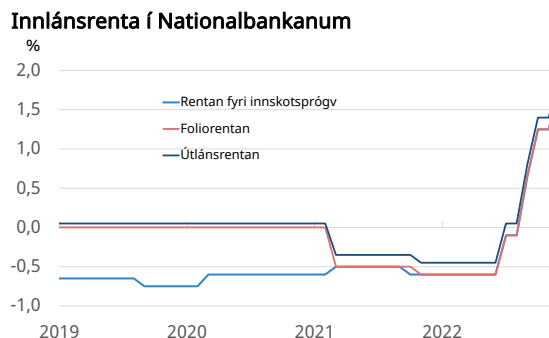
Innlánsyvirskotið fall nógv í 2021 orsakað av söluni av donsku deildini hjá BankNordik. Innlánini í føroysku bankunum eru síðani økt. Millum annað hevur privata vinnan økt um síni innlán hetta seinasta árið, og serliga er tað fiski- og alivinnan, sum hevur sett meira inn á konto í føroysku bankunum síðani á vári 2022.

Inntøkur av negativum rentum

Renturnar, sum bankarnir bjóða kundum sínum, fylgja vanliga rentuni hjá Nationalbankanum, meðan rentan hjá Nationalbankanum fylgir tí hjá Evropeiska miðbankanum. Hetta er fyri at halda donsku krónuna støðuga í mun til evruna.

Seinastu árið hevur Evropeiski miðbankin hækka rentuna fyri at basa prísvøkstrinum, og harvið hevur danski Nationalbankin eisini hækkað rentuna. Innlán, sum ein peningastovnur ikki fær lænt út ella sett í virðisbrøv og líknandi, verða flutt á foliokonto í Nationalbankanum. Fram til september 2022 varð negativ renta kravd av upphæddum, sum peningastovnar hava standandi á bók í Nationalbankanum. Við árslok 2022 var rentan 1,75%, sí mynd 22.

Mynd 22 Rentan hjá Nationalbankanum hækkað

Kelda: Danmarks Nationalbank

Føroysku bankarnir krevja ikki negativa rentu fyri innlán longur, men inntøkurnar hjá bankunum frá negativum rentum vóru 42,7 mió. kr. tilsamans í 2022. Í 2021 vóru inntøkurnar hjá føroysku bankunum av negativum rentum á innlánnum 65,9 mió. kr. og í 2020 vóru tær 45,4 mió. kr.

Kapitalkrøvini eru herd

Royndirnar vísa, at tað kann gerast sera kostnaðarmikið tá ein banki fer á húsagang. Fyri at verja fyri, at ein slík figgjarkreppa, sum tann í 2008 ikki hendir aftur, eru fleiri krøv sett bankunum, millum annað herd kapitalkrøv. Áðrenn figgjarkreppuna var eginpeningskravið ein solvensur á 8% í mun til váðavektaðu ognirnar. Nú er kravið til eginpeningin væl hægri og sett saman, sum víst í mynd 23 av solvensi, ymiskum buffarum og NEP-kapitali. Peningastovnarnir skulu framvegis uppfylla ein solvens á 8%, men harafturat verður ein individuellur solvensur álagdur einstaka peningastovninum. Afturat solvensinum koma buffarar og eru teir fyra av slagnum.

Kapitalvarðveitslu buffaran skulu allir bankarnir lúka og er 2,5%.

SIFI buffarin er ein eyka buffari til teir peningastovnar, sum vera útnevndir SIFI-bankar. SIFI stendur fyri *Systemically Important Financial Institution*. Hetta eru bankar, sum eru av so mikið stórum týdningi fyri búskapin, at tað hevði rakt allan búskapin, um hann fór av knóranum. Við at seta eyka krøv til SIFI-bankar verður vandin fyri at peningastovnurin kemur í trupulleikar minkaður, umframt at neiligu avleiðingarnar av, um bankin kemur í trupulleikar, verða minkaðar. Í Føroyum eru

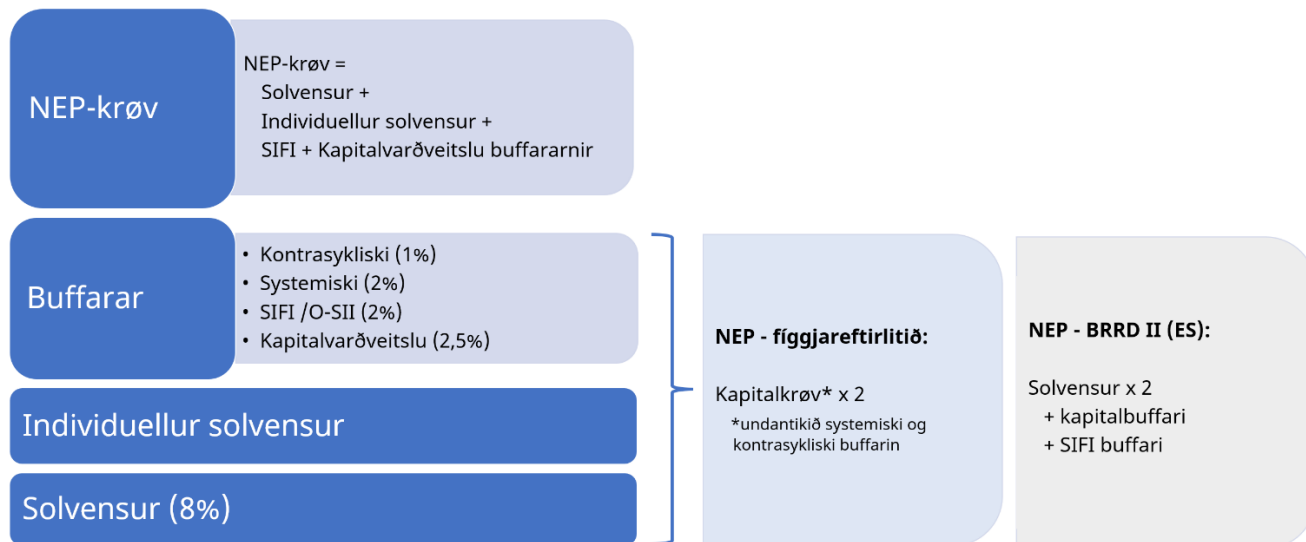
tveir bankar útnevndir SIFI-bankar, tað er BankNordik og Betri Banki. Hetta er gjørt eftir ávísimum leisti við markvirðum.⁸ SIFI buffarakravið hjá BankNordik og Betri Banka er 2%.

Systemiski buffarin í Føroyum er í lötuni 2% og allir peningastovnarnir hava henda buffara. Grundgevingin fyri at hava henda eyka buffara í Føroyum er, at føroyski búskapurin er lítil, opin, einstáttaður umframt at hann sveiggjar nógv. Tað ger føroyska búskapin viðbreknan fyri búskaparligum stoytum, sum kann geva tap í bankageiranum, og harvið gera sveiggini í búskapinum enn størri.

Kontrasykliski buffarin er 1% frá 31. mars 2023.

Omaná solvensin og buffarar koma krøv til *NEP-kapital*. NEP stendur fyri “Nedskrivnings Egnede Passiver”. Endamálið við NEP-kapitalinum er at tryggja, at um ein banki kemur í trupulleikar, er tað ikki skattaborgarin, ið rindar fyri húsagangin, men bankin sjálvur. Kemur bankin í trupulleikar, verður NEP-kapitalurin lagdur um til solvens- og buffara kapital, soleiðis at bankin eftir trupulleikarnar aftur kann virka sum áður. NEP-kapitalurin má tí vera so

Mynd 23 Kapitalkrøv til peningastovnarnir

⁸ SIFI-bankar vera árliga útnevndir útfrá hesum markvirðum: javnin hjá bankanum skal vera størri enn 13% av BTÚ, ella skulu útlánini hjá bankanum vera størri enn 10% av samlaðu útlánunum hjá bankageiranum, ella skulu innlánini hjá bankanum vera størri enn 10% av samlaðu innlánunum hjá

mikið stórum, at allir áhugabólkar í samfelagnum aftur kunnu hava álit á bankanum.

Vegleiðing er frá ES um, hvussu NEP-krøvini eiga at verða ásett, men vegleiðingin kann tulkast og Danmark tulkar vegleiðingina strangt. Fyri føroyskar peningastovnar svarar NEP-kravið í stódd til solvensin, kapitalvarðveitslubuffarin og SIFI-buffaran tilsamans. Systemiski buffarin verður ikki taldur við í krøvunum til NEP-kapitalin.⁹ Fyri peningastovnar, sum ikki eru SIFI-stovnar, er kravið til NEP-kapitalin nógv lægri. Um ein peningastovnur, sum ikki er SIFI-stovnur kemur í trupulleikar, verður ein skipað tilgongd tikin at avtaka peningastovnin umvegis *Finansiel Stabilitet*. Tá skal NEP-kapitalurin dekkja útreiðslurnar við hesi tilgongd.

Tað er fíggjareftirlitið, ið ásetur NEP-krøvini til peningastovnarnar, og kravið frá teimum er kapitalkrøvini faldað 2 (tó undantikið systemiski buffarin, sum bara telur við eina ferð, meðan kontrasykliski buffarin ikki telur við, sí omanfyri). Lóggáva frá ES (BRD II) hevur tó mark fyri, hvussu høgur NEP-kapitalurin kann vera. Har er kravið, at NEP-kapitalurin er 2 ferðir solvenskravið + kapitalbuffarin + SIFI-buffarin + systemiski buffarin,

bankageiranum. Tó skal javnin í minsta lagið vera 3 mia. kr., áðrenn ein banki kann tilnevast sum SIFI-banki.

⁹ Systemiski buffarin skal fyri danskar SIFI-peningastovnar teljast við í NEP-kapitalin, systemiski buffarin í Danmark er tó í lötuni 0%.

tvs. tað einans er solvenskravið sum verður faldað við 2. Henda lóg er ikki enn komin í gildið í Føroyum, tí hon datt burtur tá ið val varð útskrivað. Væntað verður tó, at hon verður sett í gildið í hesi tingsetu.

Hægra kravið frá Fíggjareftirlitinum er framvegis galdandi fyri føroysku peningastovnarnar, kravið verður tó broytt soleiðis, at tað nú ber til at fíggja ein part av kapitalinum við vanligari lántøku (tó við ávísnum krøvum). Tað vil siga, at krav er ikki um, at munurin millum ES-kravið og kravið hjá Fíggjareftirlitinum verður fíggjað við eginpeningi.

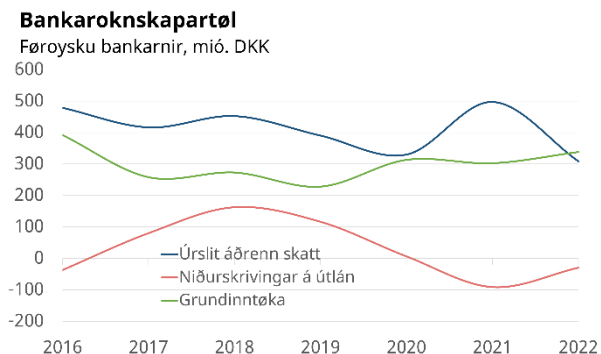
Talva 4 Úrslit eftir skatt og solvensur

2022		
	Úrslit eftir skatt, mió. kr.	Solvensur, %
BankNordik	164,4	25,1
Betri Banki	73,2	32,0
Norðøya Sparikassi	11,7	27,1
Suðuroyar Sparikassi	1,9	22,3

Kelda: Ársroknscapir hjá peningastovnunum.

Talva 4 vísir úrslitið eftir skatt fyri 2022 hjá føroysku peningastovnunum, umframt teirra solvens við ársenda 2022.

Mynd 24 Úrslit, niðurskrivingar og grundinntøka

Kelda: Fíggjareftirlitið.

Í 2022 hava føroysku bankarnir havt kurstap á partabrævagoymslunum, eins og kursirnir á lánsbrøvunum, sum bankarnir hava í sínum goymslum, eru lækkaðir vegna hækkandi rentustøðinum. Niðurskrivingarnar hava tó verið lågar í 2022 og ein partur av fyrrverandi niðurskrivingunum eru afturførdar í 2022. Avlopið av vanligu rakstrinum (grundinntøkan) hevur verið javnt seinastu árin, og inntøkan gevur móguleika fyri at uppbyggja kapital, sí mynd 24.

Bankarnir hava nóg mikið av gjaldføri

Krøv verða sett bankunum um gjaldføri. Bankarnir hava innlán, sum eru bundin í styttri tíð, tað vil siga, sum kunnu takast út, tá ið kundin ynskir tað, meðan peningur, bankin lænir út, liggur bundin í longri tíð, sum til dømis tá ein kundi kann gjalda eitt sethúsálán aftur yvir 20-30 ár. Hetta er eitt dømi um ein sokallaðan gjaldførisváða fyri bankan, tí misjavni er millum bindingartíðina á innlánnum og útlánnum. Fyri at bota um henda misjavna, er krav um at bankin skal hava eitt ávíst gjaldføri. Føroysku peningastovnarnir høvdu sambært ársroknscapunum fyri 2022 allir gjaldføri væl omanfyri lógarásetta minstakrivið. LCR (Liquidity Coverage Ratio) skal vera 100%. BankNordik hevði 229,3%, Betri Banki 212,7%, Norðøya Sparikassi 315% og Suðuroyar Sparikassi 205% við ársenda 2022.

Fíggjarmarknaðurin

2022 - eitt óvanligt ár

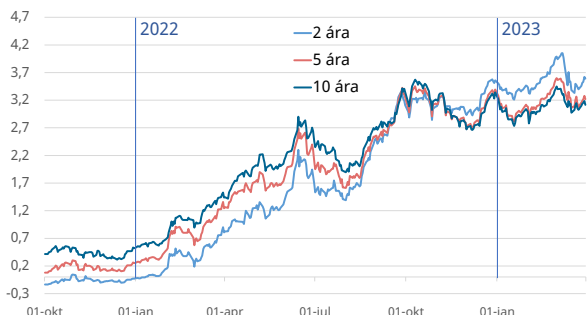
Aftaná eina sum heild jaliga og lutfalsliga róliga gongd á fíggjarmarknaðunum í 2021, varð 2022 merkt av ógvusligum sveiggjum og fallandi kursum bæði á lánsbrøvum og partabrøvum.

Hetta er eitt óvanligt fyribrigdi, sum endaði við at gerast tað vánaligasta íløgúarið síðani fíggjarkreppuna í 2008. Høvuðsorsøkin til gongdina er høga inflasjónin, sum fekk tjóðbankar í øllum heiminum, frá at føra ein sera lagaliga pengapolitikk, til at tátta ógvusliga í.

Mynd 25 vísur gongdina í rentuni frá januar 2022 til í dag. Til dømis vísur myndin at 2-ára marknaðarrentan er frá at hava verið negativ til at vera 3,6% tann 31. mars 2023.

Mynd 25 Gongd í rentum

Gongdin í rentunum, 1. jan. 2021 - 31. mars 2023
DKK swap

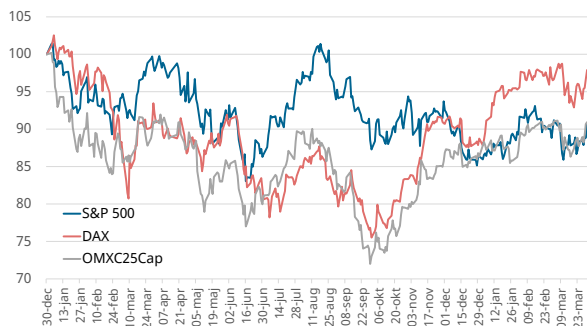

Kelda: Nordea E-Markets

Tjóðbankarnir hava hækkað rentuna søguliga nógv uppá stutta tíð. Avleiðingin var, at bæði partabrævakursir og lánsbrævakursir lækkaðu ógvusliga. Í mynd 26 sæst, at gongdin á partabræva-marknaðinum hevur verið sera sveiggjandi í 2022 og higartil í 2023.

Mynd 26 Gongd í partabrøvum

Gongdin á partabræva-marknaðinum, jan. 2022- mar.2023
Indeks, 1. januar 2022 = 100.

Kelda: Nordea E-Markets

Partabrøvini lækka, tí tá rentustøðið hækkar, er tað eitt amboð at minka um búskaparlíga virksemd. Tá búskaparlíga virksemd minkar, minka yvirskotini og harvið virðið á fyrirtøkunum og harvið lækka partabrævakursirnir. Harafturat førir hækkingin til, at íleggjarar flyta pengar frá partabrøvum til lánsbrøv, og tað fær eisini partabrævakursirnar at lækka. Kursir á fastrentaðum lánsbrøvum fella eisini (per definition) tá rentan hækkar, og rentan er hækkað søguliga nógv. Tað gjørdi, at kursirnir á lánsbrøvum fullu, sum vit ongantíð fyrr hava sæð. At bæði kursir á partabrøvum og lánsbrøvum lækka so nógv samstundis, er púra óvanligt í nýggjari búskaparsøgu.

Órógv á fíggjarmarknaðinum

Seinastu vikurnar (mars 2023) hevur tað verið sera nógv órógv á altjóða fíggjarmarknaðinum. Millum annað noyddist 16. tann størsti bankin í USA, Silicon Valley Bank (SVB), at stongja, og sveisiski bankin; Credit Suisse (CS), varð yvirtikin av stóra bankanum, Sveitz Union de Banques Suisse (UBS). Hetta hevur elvt til ørkymlan um, hvørt hetta eru tekin um eina fíggjarkreppu, eins og tí í 2008. Serkøn fólk á bankaøkinum hava í fleiri londum víst á, at hóast eyðkennini líkjast, er fíggjargeirinn í eini betri støðu í dag. Orsakað av fíggjarkreppuni í 2008, eru krøvini til bæði kapital og gjaldføri í bankunum vorðin munandi herd, og bankarnir eru tískil nógv meira mótstøðuførir í dag, enn teir vóru tá. Tó eru einstakir bankar, ið ikki eru væl ríknir og sum tað tí ikki hevur gingið so gott hjá, so sum SVB og CS.

Føroysku bankarnir eru væl bjálvaðir við kapitali og gjaldføri. Yvirskotsgjaldførið hjá bankunum verður sett í Nationalbankan og í stutt 1-3 ára lánsbrøv, sum hava ein kurs, ið ikki sveiggjar so nógv. Harumframt eru hesi aktiv skrásett til marknaðarvirði í roknskapunum hjá bankunum, og tað eru tískil ikki nøkur møgulig óskrásett tap at finna í roknskapunum. Bankarnir gera harumframt javnan sín rentuváða upp, ið Fíggjareftirlitið heldur vakið eyga við, og metir Fíggjareftirlitið, at váðin er ov høgur, verða krøvini til kapitalin herd. Harafturat er ein stórur partur av innlánunum í føroysku bankunum tryggjaði av Innskjótartrygdargrunninum og eisini hava bankarnir avlop á sínum roknskapum.

Trupult er at siga nakað um útlitini fyri fíggjarmarknaðin í 2023, tí óvissan í løtuni er enn stór, bæði í mun til kríggj í Ukraina, inflasjónina og hvat miðbankarnir gera við rentuhækkingar í árinum. Men væntandi verður árið betri enn 2022.

Samandráttur

Árið 2022 var serliga merkt av inflasjónini og at rentan er hækkað. Í Føroyum gjørdist vøxsturin í búskapinum sera høgur í 2022 mátað í leypanði prísnum, tí vøxsturin í stóran mun stavaði frá prís-vøkstri. Føroyska útflutningsvinnan hevur fingið hægri prísir fyri sínar vørur og tað var enn einuferð avlop á handilsjavnanum í 2022. Men inflasjónin hevur sett sín dóm á gerandisdagin hjá føroyingum. Í fyrstu atløgu tí minni fæst fyri pengarnar, men eisini tí lánini í bankanum eru blivin dýrari, tí rentan er hækkað. Føroyingar, ið annars hava havt veksandi reallønir seinasta áratíggju meðan inflasjónin hevur verið lág, hava nú lægri reallønir orsakað av øktu inflasjónini.

Úti í heimi hava fíggjarmarknaðirnir verið merktir av so mikið stórum sveiggjum og fallandi kursum á bæði lánsbrøvum og partabrøvum, at 2022 endaði við at gerast tað vánaligasta íløgúarið síðani fíggjarkreppuna í 2008. Orsøkin til hesa óvanligu gongd, er høg inflasjónin, ið hevur fingið tjóðbankar kring heim in at hækka rentuna søguliga nógv uppá stutta tíð.

Meginparturin av skuldini hjá føroyingunum er við broytiligari rentu, og tí ávirka rentuhækkingarnar lánsgjøldini hjá flestu húsarhaldum í Føroyum. Hvussu nógv rentuhækkingarnar minka um tøkupeningin eftir at útreiðslur til rentur og avdráttir eru goldnar, valdast tó støddina av skuld, og hvussu hart fyrispent einstaka húsarhaldið er fíggjarliga. Í Føroyum hava meginparturin av teimum, sum skylda pening, eina skuld lægri enn 2 mió. kr.; um 10% hava eina skuld omanfyri 2 mió. kr. og 95% av øllum lánunum hjá føroyingunum eru við avdráttum.

Væntast kann, at stóru rentuhækkingarnar seinastu tíðina, fara at elva til eina virðisjavnan (korreksjón) av sethúsaprísunum í Føroyum. Elvir økta rentustøðið til lægri sethúsaprísir, er tað ikki ein trupulleiki í sjálvum sær, uttan so at tað førir til tap í føroysku bankunum ella eina stóra lækking í nýtsluni hjá húsarhaldunum, sum í seinasta enda kann ávirka realbúskapin. Flestu húsarhaldini eru tó sambært

føroysku bankunum væl fyri fíggjarliga; tey gjalda skuld niður, eftirstøðurnar eru ikki fleiri, enn vanligt og tey biðja ikki um skáar í størri mun, enn vanligt. Harumframt er bústaðartrotið framvegis stórt, og tað togar prísir upp eftir.

Hjá føroysku bankunum hevur vøxsturin í útlánum verið veksandi síðani miðjan 2022; hann var 5,0% í februar 2023 roknað sum eitt 3 mánaðar miðaltal. Útlánsvøxsturin stavar í lötuni frá útlánum til privatar fyrirkur og húsarhald. Samstundis er vøxsturin í útlánum frá donskum realkredittstovnum til føroysk húsarhald lækkaður, og tað kann skyldast, at tey heldur velja at læna í føroyskum banka, nú ið rentuhækkingarnar á fastrentaðum realkredittlánum hava verið lutfalsliga stórar.

Útlánini hava stórt sæð síðani fíggjarkreppuna havt ein lægri vøxstur enn búskapurin, og tað kann partvist skyldast, at fyrirkurnar eru so mikið væl fyri í dag, at eftirspurningurin eftir fígging ikki er stórus, og partvist tí bankarnir leggja kapital til síðis fyri at uppfylla kapitalkrøvini, ið eru herd síðani fíggjarkreppuna í 2008. Áðrenn fíggjarkreppuna var eginpeningskravið ein solvensur á 8% í mun til váðavektaðu ognirnar, men nú er kravið til eginpeningin væl hægri og sett saman av bæði solvensi, 4 ymiskum buffarum og NEP-kapitali. Føroysku peningastovnarir lúka frá 31. mars 2023 kravið um, at kontrasykliski kapitalbuffarin skal vera 1%.

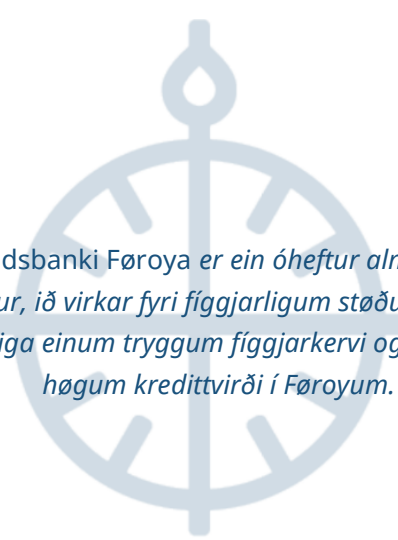
Í mars mánaði hoyrdist nógv um órógv á altjóða fíggjarmarknaðunum; eitt nú at ein stórus banki í USA noyddist at stongja, og at ein sveisiskur banki varð yvirtikin av einum størri banka. Hetta elvdi til ørkymlan um, hvørt hetta vóru tekin um eina fíggjarkreppu, eins og tann í 2008. Bankarnir eru tó, orsakað av herdu krøvunum til bæði kapital og gjaldføri, nógv meira mótstøðuførir í dag, enn teir vóru í 2008, hóast tað finnast einstakir bankar í útlandunum sum eru komin í kreppu, tí teir ikki eru væl ríknir.

Í Føroyum eru bankarnir væl bjálvaðir við bæði kapitali og gjaldføri; Fíggjareftirlitið heldur vakið eyga við føroysku bankunum, og ein stórus partur av innlánunum eru harumframt tryggjaði av Innskjótaratrygdargrunninum. Í 2022 hava føroysku

bankarnir havt kurstap á sínum partabræva-
goymslum, eins og kursirnir á lánsbrøvunum, sum
bankarnir hava í sínum goymslum, eru lækkaðir
vegna hækkandi rentustøðinum, men bankarnir
hava avlop á sínum roknskapum. Niðurskrivingarnar
hava verið lágur í 2022 og ein partur av fyrrverandi
niðurskrivingunum eru afturførðar í 2022. Avlopið av
vanliga rakstrinum hevur verið javnt seinastu árin,
og inntøkan hjá bankunum gevur móguleika fyri at
uppbyggja kapital.

Í løtuni er trupult er at siga nakað um útlitini fyri
fíggjarmarknaðin í 2023, tí óvissan enn er so mikið
stór, bæði í mun til kríggið í Ukraina, inflasjón og
hvørji stig miðbankarnir taka til rentuhækkingar,
men væntandi verður árið 2023 betri, enn 2022.

Í føroyska bankageiranum eru ikki tekin um, at
váðar, sum ávirka fíggjarliga støðufestið, eru í
umbúna, og Føroya Váðaráð heldur framhaldandi
eyga við viðurskiftum, ið hava týðning fyri fíggjarliga
støðufestið í Føroyum.

*Landsbanki Føroya er ein óheftur almennur
stovnur, ið virkar fyri fíggjarligum støðufesti, tað
vil siga einum tryggum fíggjarkervi og einum
høgum kredittvirði í Føroyum.*